

Debatt

JAN-OLOF SUNDELL:

Amerikansk nykonservatism

I Svensk Tidskrift nr 9/1971 har Birger Hagård, nybliven ordförande i Konservativt Idéforum, skrivit en artikel om amerikansk nykonservatism med utgångspunkt från Claes Ryns och Bertil Häggmans i somras utkomna bok »Nykonservatismen i USA». Både Hagårds artikel och Häggman-Ryns bok förtjänar att tas upp till diskussion.

Det är påtagligt att Hagård har utgått från Ryn-Häggmans bok för att belysa fenomenet amerikansk nykonservatism utan att samtidigt skriva en recension av boken, vilken den både förtjänar på grund av sitt intressanta ämne och välskrivna framställning och dessutom kräver med hänsyn till sina egendomliga tankegångar. Tesen i både Hagårds artikel (explicit) och Ryn-Häggmans bok (implicit) är att den amerikanska nykonservatismen bör utgöra en ideologisk förebild för svensk konservatism. Men deras framställning av den amerikanska liberalismen är klart ensidig, orättvis och direkt felaktig i flera avseenden.

Ryn och Häggman refererar grundtankarna hos den våldsamt antiliberala exkommunisten James Burnham utan att markera någon distans till dennes funderingar. Ryn-Häggman skriver: »Liberalismen ser sin huvudfiende till höger och är inte i stånd att effektivt motverka det kommunistiska hotet. I praktiken är ju kommunismen i stor utsträckning ingenting annat än vissa moderna liberala principer, utdragna till sin logiska och praktiska slutpunkt... Liberalen kan inte i grunden angripa kommunismen utan att vagt känna, att han samtidigt angriper sig själv» (s 109).

Om liberalismen i USA hade kommit att uteslutande företrädas av personer som Roosevelts vicepresident Henry Wallace vore resonemanget begripligt. Men det är egendomligt att liberala politiker som Harry Truman och Dean Acheson inte skulle kunna erkännas vara lika bestämda motståndare till kommunistiska diktaturer som någon konservativ. Därtill kommer ju också den säregna tankegången i citatet att kommunismen bara utgör den logiska slutpunkten av vissa moder-

na liberala principer, ett påstående som torde uppkalla både kommunister och liberaler till lika arga protester.

Ett annat exempel på bedömning av liberalers politiska attityder utgör följande avsnitt i Ryn-Häggmans bok i anslutning till Burnhams resonemang om att liberaler känner obehag inför att använda makt och våldsmedel på ett genomtänkt sätt: »Liberalerna förmår ej inse våldets betydelse och tenderar att använda det mer som ett bluffmedel eller i desperation. De använder i allmänhet inte våld på grundval av en klok och försiktig uppskattning av den objektivt existerande situationen utan av otålighet, i förtvivlan eller panik» (s 110 f). Från vårt århundrade har vi ett mycket berömt exempel på användande av makt med hot om våld av en framträdande amerikansk statsman, den liberala amerikanske presidenten John Kennedy under Kubakrisen. Hans främste dåvarande rådgivare var hans broder Robert Kennedy, som var en mer radikal liberal än presidenten. Om något var bröderna Kennedy då beredda att använda »...våld på grundval av en klok och försiktig uppskattning av den objektivt existerande situationen».

Det finns gott om andra bisarra utrikespolitiska bedömningar av amerikanska nykonservativa som återges av Ryn-Häggman utan en antydning av reservationer. Det mest motbjudande i deras framställning är de ställen där de talar om kommunistjägaren senator McCarthys verksamhet på 50-talet. Burnham är uppenbarligen inne på dennes betydelse för liberaler: »Den vedertagna bilden av senator Joseph McCarthy är också till en mycket stor del en liberal skrämselfig gestalt, en skräckinjagande antikommunist, som alltid finns till hands att målas på väggen, och han hålls också med lidelsefullt nit vid liv» (s 106). I ett tidigare avsnitt berör Ryn-Häggman också McCarthyfenomenet: »Personer som ingående undersökt uppgifterna om kommunistisk infiltration har ställt sig frågan, om inte många amerikaner i sin iver att sätta stopp för

McCarthy och hans övertramp kom att blunda för andra, långt mera förskräckande realiteter». Man bör i detta sammanhang komma ihåg att de båda författarna i högstämnda och patetiska ordalag vill värna om den västerländska kulturen och dess framtid.

Tyvärr var McCarthy inte bara en liberal skrämselfgestalt. Han var en högst verklig företeelse, en billig och principiös demagog. Veterligt avslöjades inte en enda kommunist till följd av hans verksamhet. Men även om han till äventyrs hade varit effektiv som kommunistjägare, måste man mot detta väga den andliga farsot som hans verksamhet innebar för åsiktsfriheten och det intellektuella livets vitalitet i USA. Skall det verkligen vara så svårt att förstå att om man godtar McCarthys metoder, förnekar man något av det mest värdefulla hos den västerländska kulturtraditionen. Att försvara sig mot en typ av totalitärt tänkande genom att tillgripa en annan borde vara ovärdigt konservativa försvarare av västerländska värden.

Det finns flera punkter där man kan rikta kritik mot tankegångar i Ryn-Häggmans bok. För den intresserade kan hänvisas till Anders Arfwedsons kritiskt inriktade artikel i Svensk Linje nr 6/1971. Här skall bara en ytterligare aspekt läggas på i första hand Hagårds artikel. Av tradition har vi i svensk politik haft en socialkonservativ syn på individen och samhället, enligt vilken man förespråkade en förhållandevis stark statsmakt. Den amerikanska nykonservatismen företräder i anslutning till de sk libertarianerna, som ägnats stort utrymme i Ryn-Häggmans bok, en utpräglat individualistisk uppfattning. Samtidigt som man säger sig utgå från en kritisk eller pessimistisk människosyn är man angelägen om att motverka en stark statsmakt.

Det kan finnas åtskilliga skäl för att motverka en alltför sfark statsmakt i Sverige, men frågan är om det är det verkliga problemet i USA. Med europeiska mått skulle man i stället kunna hävda att statsmakten i USA är förhållandevis svag. Utan att på något

sätt vilja prisa det svenska skattetryckets höjd kan man ju konstatera att de välbärgade amerikanska medborgarna – och de är många – mycket väl skulle kunna tåla en skattehöjning som möjliggjorde ett undanröjande av fattigdomen i det amerikanska samhället. Naturligtvis skulle också en omprioritering av anslagen inom den nuvarande statsbudgetens ram kunna tänkas. Men hur skulle detta kunna vara möjligt med en mer begränsad statsmakt? De amerikanska nykonservativa tycks anse att problemet skall lösas på frivillig väg, genom oppoffringar av enskilda. Tyvärr måste man konstatera att detta är rent utopiskt. Just därför att människor med få undantag är själviska och primärt intresserade av sin egen ekonomi finns det inga skäl att anta att man frivilligt skulle vilja ställa till förfogande summor av den storleksordning, som erfordras för att göra slut på fattigdomen i USA.

Birger Hagård är emellertid attraherad av de amerikanska nykonservativas uppfattning om relationerna mellan stat och individ. Han anser att statsmakten i det socialdemokratiskt styrda Sverige är alltför stor och hotar att förkväva individen. På den punkten kan jag hålla med honom. Men sedan tillägger han: »Det behövs balans, och under de närmaste decennierna borde därför med bestämdhet hävdas, att de flesta lagar, som inskränker den enskilde individens frihet är av ondo. Det borde vara viktigare att upphäva lagar än att stifta nya. Hellre än att traska en bit bakefter socialdemokraterna och andra ivrare för ökad kollektivisering borde en målsättning för svensk konservatism vara att på allvar säga nej och i stället skjuta in sig på myten om välfärdssamhället. Kanske kan den nödvändiga balansen ha uppnåtts efter 20–30 år, och då är det dags att på nytt ställa frågan, om möjligtvis friheten är för stor för den enskilde individen. Men i dagens läge måste återställandet av friheten för den enskilde vara det centrala».

Vi kan bortse från Hagårds uppfattning

om lagstiftningens roll – eller snarare brist på roll – i ett modernt samhälle. Viktigare är hans plädering för en nerskrotning av välfärdsstaten, vilket måste vara konsekvensen av hans ståndpunktstaganden. Vad vill han då sätta i stället, individen ensam men stark? Skall man ge sig på välfärdssamhället måste man väl också ta itu med att minska mycket kraftigt på samhällets åtaganden på det socialpolitiska området. Det är ju en av de få tillgängliga metoderna för att verkligen snabbt och radikalt öka de enskilda individernas rörelsemöjligheter.

Hagård driver ett märkligt resonemang på denna fundamentala punkt. För min del framstår det som ett konservativt partis uppgift att hävda en väl genomtänkt uppfattning om de riktiga relationerna mellan stat och individ, mellan frihet och tvång. I detta ligger fortfarande för mig uppfattningen att vi bör ha en stark statsmakt, både i anknytning till den äldre konservativa idétraditionen och därför att samhällsproblemen kommer att vara av den arten att de kräver en stark statsmakt.

Men detta innebär inte alls ett okritiskt acceptering av den socialdemokratiska statstanken eller någon vilja att traska patrollo några steg efter den. I åtskilliga avseenden måste den nuvarande statsapparatusens makt – i socialdemokratisk tappning – reduceras till de enskilda människornas förmån. Samtidigt kan det på andra områden finnas anledning att stärka samhällets inflytande. Något dogmatiskt motstånd mot staten i gammalliberal bemärkelse finns det ingen anledning för en framåtsyftande svensk konservatism att inta. En förutsättning för ett bevarande av politisk frihet är samtidigt ett arbete på ett större mått av politiskt ansvarstagande hos medborgarna, som gör dem villiga och intresserade av att frivilligt ta sitt ansvar som samhällsvarelser. Men det kan inte kombineras med en strävan att se den amerikanska nykonservatismen som förebild för det politiska arbetet i vårt land. För oss utgör den amerikanska nykonservatismen en ideologisk återvändsgränd.